

12. במדבר פרק כה פסוק ז

וַיִּרְא פִּינּוּס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדוּת וַיִּקְרָא רֵמּוֹן בְּיָדוֹ:

13. שיחות מוסר שם

ונראה שיחסו הכתוב לאהרן הכהן, לומר לך שמדותיו של פינחס היו כמידותיו של אהרן הכהן אוהב שלום ורודף שלום ואוהב את הבריות ולא היתה בקנאתו שמץ ממידת אכזריות ח"ו, אלא עם האהבה הגדולה שחש אל כל אחד ואחד מישראל קינא את קינאת ה' והרג את זמרי. ואדרבה, רק מתוך אהבה זו היה ברור לו שאין כאן תערוכת כל שהיא של אכזריות....

14. שמואל א פרק י

(כב) וַיִּשְׁאַל-לְעֹד בִּיקֹק הֶבְא עֹד הַלֵּם אִישׁ ס וַיֹּאמֶר יִקֹּק הַגָּה־הוּא זָוֵבָא אֶל-הַכֹּלִים: (כז) וַבְּנֵי בְלִיעֵל אָמְרוּ מַה-יִּשְׁעֵנוּ זֶה וַיִּבְרָאוּ וַלֹא-הִבִּיאוּ לוֹ מַנְוָה וַיְהִי כַמְנוּרִישׁ:

15. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כב עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: מפני מה נענש שאול (לכאן לולי דכך שעליו ניטל ממנו מלכות) – מפני שמחל על כבודו, שנאמר ובני בליעל אמרו מה ישענו זה ויבזהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש וכתוב ויעל נחש העמוני ויחן על יבש גלעד וגו'.

16. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק י

הוא היה אומר (שמעון בן שמש) כל מי שיאמר לי קודם שאכנס לגדולה זו הכנס רוצה אני שארד עמו עד לחייו. עכשיו שנכנסתי כל מי שיאמר לירד הימנה רוצה אני שאפיל עליו קומקומוס של חמין. שהגדולה קשה היא להעלותה וכשם שקשה היא להעלותה כך קשה להורידה. שכן מצינו בשאול בשעה שאמר לו עמוד במלכות היה מתחבא שנאמר ויאמר ה' הנה הוא נחבא אל הכלים (שמואל א' י' כ"ב) ובשעה שאמרו לו רד הימנה היה מחזיר אחרי דוד להרנו:

17. מדרגת האדם עמוד ג

כי באמת העולם אינו מפריע כלום לאדם, ולא מונע אותו מהשיג חפצו כלום. וכל מה שרואה את כל העולם לישות ומציאות של מפריע, רק דמיון הוא ומדותיו גורמים לו שיראה כך. ולו הסכים בדעתו, הסכמה חזקה לעמוד על החלטתו, כי אז היה נוכח כי אין דובים ולא יער, והמציאות היא כי כל הבורח מן הגדולה, הגדולה מחזרת אחריו, ומי שמפחד פן יהיה מופרך בעולם ובלתי נרצה לאנשיו, ומחזר על הגדולה ורודף אחריה, מפחד לבחור מה שאין העולם בוחרים בו, אז הגדולה בורחת ממנו וימצא בוז וקלון תחת תקותו להיות מכובד

השמחה – מדד לשימוש נכון במידות

18. מדרגת האדם תקון המדות עמוד ז

אולם כאן יש מקום לשאול: כיון שהמציאות היא שהתורה היא החיים והעדרה הוא המות מי פתי יסור מדרך התורה...זוה באר לנו הגר"א "לפתח חטאת רובץ", חטאת רובץ לעשות פתח. כי עיקר מה שהיצר רוצה לפעול על האדם, הוא רק לעשות לו פתח כשר, לכנוס בו אל הרע ואחר שנכנס בפתח שוב לא צריך להסיתו עוד...קין בא אליו היצר בפתח כשר. מתחילה הסית אותו לקנא את הבל קנאת סופרים, כמו שסיפרה התורה כי שניהם הביאו מנחה לה', "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה" ולכן נפלו פניו. והנפילת פנים לא כמו שנמצא בדורנו, כי יראה חברו מתעלה בממון או בכבוד... הקנאה מן המין הזה לא הרגיש כלל. אלא קנאתו מצד מה שנתברר לו מן מה ששעה ה' אל הבל, כי מדרגת הבל גבוהה ממנו, והוא חסר את השלמות של היתרון הזה, וזו היתה כל דאגתו על עצמו מה שלא נרצה בעיני ה'. ובוזה הטעה אותו היצר להגדיל קנאתו ולהרחיבה, על יסוד כי היא קנאה אמיתית, כי הוא דואג על מצבו הרוחני, ועשה לו למצוה הנפילת פנים והחרי אף, אולי יפעל על עצמו בדאגה זאת להחליף מצבו להיטיב.

בס"ד

פרשת ויחי-מידות

1. בראשית פרק מט

(ה) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲזַיִם כָּלִי זֶמֶס מִכְרֵתֵיהֶם: (ו) בְּסֻדָּם אֶל-תֵּבָא נְפִישֵׁי בְּקִהְלָם אֶל-תֵּנוּד כְּבֹדֵי כִי בְּאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ וּבְרֵצָם עֶקְרוּ-יִשְׂרָאֵל: (ז) אֲרֹר אֶפֶס כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ אֲזוּלְקָם בִּיעֲקֹב וְאֶפִּיעָם בְּיִשְׂרָאֵל: ס

2. אבן עזרא בראשית פרק מט פסוק א

(א) את אשר יקרא אתכם דבר הנביא לעתיד. ותענו האומרים שהם ברכות בעבור שמצאו בסוף ויברך אותם (ברא' מט כח), ואיה ברכות ראובן שמעון ולוי.

3. כלי יקר בראשית פרק מט פסוק ז

דבר אחר, אף על פי שהעזות וקשיות עורף מדה רעה מכל מקום יש בהם צד לטובה, כמו שאמרו חז"ל הוי עז כנמר וכו' לעשות רצון אביך שבשמים, וכן קשיות העורף אך טוב הוא לישראל כדי שיעמדו בדתם לא ישובו מפני כל לשמוע בקול זרים, וזהו שאמר יעקב שאפם כי עז, ועברתם דהיינו העבר השני לאפם כי קשתה, וזה בודאי מדה רעה וכדת מה לעשות בהם להפכם לטובה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, רצה לומר אחלק ואפיץ העזות וקשיות עורף אל עושי מעשה יעקב וישראל, דהיינו להפך פעולתם לטובה כאמור:

4. רש"י בראשית פרק מט פסוק ז

לכך אחר איך לך עניינים וסופרים ומלמדי תינוקות אלף משמעון, כדי שיהיו נפולים, וצדו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפולתו דרך כבוד:

5. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כו עמוד א

אמר רבא: לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי – דכתיב יורו משפטך...

6. משנה מסכת אבות פרק ז משנה כא

רבי אליעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם:

7. פירוש רבינו יונה על אבות פרק ז

ויש דרך טובה בקנאה מה שאחז"ל קנאת סופרים תרבה חכמה כי על ידי שרואה חבריו קדושים וחכמים גם הוא חפץ להיות כמותם ומפני הקנאה מרבה על חכמתו וטורח ומוסיף לעשות טובה וללכת בדרך ישרה

המידות ככלי להתעלות או ח"ו להפך

8. בראשית פרק כא פסוק יד

וַיִּשְׁלַח אֲבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיִּקְדֹּשֵׁם וַיִּזְמַח מֵאִים וַיִּתֵּן אֶל-הָאֵלֹהִים יָם-עֵלִי-שְׂכָמָה וְאֶת-הַיֵּלֶד וַיִּשְׁלֹוּהָ וַתִּלְךָ וַתִּתַּע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שֶׁבַע:

9. רש"י בראשית פרק כא פסוק יד

לחם וחמת מים – ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שילא לתרבות רעה:

10. מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת וירא פרק כב

אמר לו את יחידך, אמר אברהם זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו לזה אני אוהב ולזה אני אוהב, אמר לו הקדוש ברוך הוא את יצחק

11. שיחות מוסר מאמר ג

ולכאורה הדברים סותרים זה את זה....אלא כך הוא פשר הדברים, כשהשנאה נובעת מחמת פגם במידות האדם, אזי יש כאן סתירה, שכשקיימת שנאה אין מקום לאהבה, וכשיש אהבה אין מקום לשנאה. אבל אצל אברהם לא נבעה השנאה מחמת מידותיו, ולכן, אע"פ שהיה אוהבו אהבת נפש, וכמו שאמר "וכי יש גבול במעי", באותה שעה ממש היה שונאו על שיצא לתרבות רעה, שלא היתה זו שנאה סתם אלא הנהגה של שנאה, ואע"פ שאהבו באותה שעה אהבת נפש, לא נהג בו אז במידה זו אלא במידת השנאה, לפי שיצא לתרבות רעה, ועל כן לא נתן לו אלא לחם וחמת מים.

(י) כה־הִתְאַמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנִי שֵׁן נָא פֶשַׁע אֲנִיךָ וְזוֹטֵאתֶם כִּי רָעָה זְמַלְוֹךְ וְעַתָּה שֵׁן נָא לְפֶשַׁע עַבְדִּי אֶלְכִי אֲבִיךָ וַיִּבֶר יוֹסֵף בְּרַבְרָם אֵלָיו:

25. בראשית רבה (תיאודור-אלבק) כ"ו פרשת ויחי פרשה קא ויראו אחי יוסף רבי לוי ורבי יצחק, רבי לוי אמר שלא זמן לסעודה, אמר רבי תנחומא הוא לא נתכון אלא לשם שמים, אמר לשעבר אבא מושיבני למעלה מיהודה שהוא מלך ולמעלה מראובן שהוא בכור, ועכשיו אינו בדין שאשב למעלה מהן, והן לא אמרו כן, אלא לו ישטמנו יוסף

26. דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק נ (טז) ויצונו אל יוסף. כיו...ן שחזרו מלקבור אביהם ועבר יוסף על הבור שהשליכוהו אחיו אמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין יש שנאה טמונה בלבו מיד ויצונו אל יוסף:

27. בראשית פרק נ (יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֲלֵהֶם פִּי הַתְּנוֹת אֶלְכֶם אֲנִי: (כ) וְאַתֶּם וְשִׁבְתֶּם עִלַּי רָעָה אֶלְכֶם וְשִׁבְתָּה לְטִבָּה לְבִנְיָן עֲשֵׂה כִּי־וַיִּהְיֶה לְהַוְיֹת עִסְרָב:

28. [רבינו] בחיי בראשית פרק נ...והנה אחיו בקשו ממנו מחילה, ולא באר הכתוב שמחל להם...ואם כן מתו בענשם בלא מחילת יוסף ואי אפשר להתכפר עונם רק במחילתו, ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות.

29. כתר יונתן בראשית פרשת ויחי פרק נ ואתם חשבתם עלי מחשבות רעות שמה שלא הייתי מיסב עמכם לאכול משום ששומר לכם שנאה הוא, ומאמרו של יי חשבה עלי לטובה שאבא היה מושיב לי בראש, ומפני כבודו הייתי מקבל ועתה אין אני מקבל בעבור שאזכה לעשות לנו הצלה כיום הזה לקיים עם גדול משל בית יעקב:

30. מדרגת האדם יראה ואהבה עמוד קיג והבאור בזה שאין הכונה של "ואתם חשבתם עלי רעה", להגיד אתם חשבתם לעשות עמי רעה. אלא הבאור, שאמר להם שהסיבה של הפחד היא בטעות, יען כי עיקר הפחד בא להם מפני שאחר מיתת אביהם נמנע לנקום מהם, והאמת היה שטעו בזה, כי המניעה היתה בשביל שלא רצה לישב בראש, אלא שהם חשדו אותו. ולכן אמר להם הלא כל הפחד שלכם בא מן החשד, ומה גרם לכם שתחשדוני, רק החשד הקדום מה שאז כאשר עשה לי אבי כנתת פסים, חשדתם לי כי אני מוציא דיבה עליכם, וכיון שהנחתם הנחה במחשבתכם שאני רוצה ברעתכם, לכן כל השקפתכם, מאז והלאה היתה גם כן על פי השורה הזאת, לכן גם אני מנעתי עצמי לאכול יחד איתכם לא דנתוני לכך זכות אלא חשדונני לרוצה נקמה, אבל כמו שהקודם היה בטעות גם האחרי כן הוא בטעות, ואין לכם ממה לפחד כלום. וזה שאומר להם אתם חשבתם עלי "רעה" כי הסיבה לכל החשדות הוא החשד הראשון שחשבתם עלי כי אני "אדם רע", לכן גרם לכם זה כל החשדות והפחדים, אבל באמת אין חשד ואין פחד. אם אתם מפחדים הוא רק מן החשד שלכם, אם תסלקו את החשד יפול הפחד ממילא, ואם לא תסלקו החשד גם אם אומר לכם כמה פעמים שאני מוחל לכם לא יועיל כלל, כי שורש הפחד הוא רק ההנחה הקדומה ואם לא תעקרו השורש אז גם אחר המחילה שלי תחשדוני שאין זה בלב שלם, והוא רק חיפוי בעלמא כיון שיש לכם עלי הנחה שאני אדם רע אז לא תאמינו אותי כלל, והעיקר אם תרצו להסיר הפחד סירו ההנחה הראשונה.

ובין כך ובין כך עשה היצר את שלו להדליק בו הקנאה הפסולה, לדאוג על מה שיש להבל יתרון עליו אצל ה' והוא פחות ממנו, עד שבהמשך הזמן הלכה הקנאה הזאת לאט לאט הלוך וגדל, עד שהרגיש שאינו יכול לסבול מציאות הבל בעולם וחפץ להרגו. נמצא שהרגש הרציחה נכנס בו דרך פתח כשר, של הקנאה הכשרה.... ועל זה התרה לו ה' מקודם בתחילת הפתח, מדוע פניך נופלים, אם קנאתך היא קנאת סופרים היית צריך להתעלה מן הקנאה הזאת, לרדוף בשמחה אחר המעלה להשיגה ואם פניך נופלים ותרגיש התנפלות, ברור הוא זה כי קנאתך הוא על מה שיש להבל יתרון עליך בעיני ה' ולא תחוש על חסרונוך כלל, אלא על מה שפחות אתה בעיני ה' מהבל אחיך ולא תוכל לסבול שיהיה הוא גדול ממך

19. קורות בתינו (גב' רחל ארבוס) אדם שאפתן מוכן לעשות הכל על מנת להצליח. במרוץ להצלחה הוא אינו רואה דבר מלבד את עצמו ואת נקודת השיא אליה הוא שואף. סביר להניח שבדרך הוא לפעמים רומס אנשים, מתעלם מסביבתו, חוטא לאמת הפנימית שלו ולעיתים הוא אף פוגע בבריאותו ובשלות נפשו. כה מצער לראות אותו בפסגת הצלחתו, עצוב ונכה רוח. הוא הצליח במשימה והפסיד את האושר והשמחה. הוא בצמרת אבל 'בורד'. כי בהגיעו לפסגה, שם הוא מגלה שהוא לבד, מודאג מאד שמה המקום הזה לא יישאר נחלתו הבלעדית. אולי עוד מעט יגיע עוד מישוהו לשם ואז הוא שוב 'מפסיד' את הבלעדיות. מתמודד אחר הוא זה שמביט בהשתוקקות לעבר נקודת השיא בסולם ההצלחה, ובוחר שלא לטפס אליו כלל. הוא חרד מאד מפני כישלון. בתפיסת עולם כה רק ההצלחה חשובה, ולתהליך עצמו אין ערך, אם כל הישג שהוא פחות ממאה אחוז אינו הישג, לשם מה לעבוד? עדיף שלא לנסות, כדי שלא להיחשף לכישלון אפשרי. הפחד שלא להגיע לפיסגה מונע מהאדם להתחיל ולנסות... יתכן שלעיתים גם אנחנו בוחרים, מאותה סיבה, להימנע מעשייה. אנשים הנמנעים מעשייה עושים זאת בדרך כלל ללא מודעות כלל. הם משכנעים את כולם ולבסוף גם את עצמם, מדוע לא כדאי כלל להכנס למחויבות. דפוס מחשבה שלילי כזה, מונע מהאדם למצות את הפוטנציאל הגלום בתוכו, והוא מרגיש חלש וחסר ערך...

הכנעה – תנאי לשימוש נכון במידות

20. שמונה קבצים קובץ א תיג האומרים לבקש ציורי רוח כאלה בהשגת העולם שאין עמם הכנעה, כדי שיהיה האדם מלא בגבורה, שמוזה באים הם לידי כפירה, הם טועים טעות מוסרי, **שבלא הכנעה לא יעמוד האדם בפני נטיותיו הרעות**, האוכלות את כוחו הרוחני, שהן מתגברות בו. ודוקא **על ידי הכנעה מלפני ה'**, שהוא המקור של שלמות הקדושה והטוב, יכנע הרע, **ואפשר למוסר טהור לצאת מן הכח אל הפועל**....

21. בראשית פרק מט (ג) רֹאבוּן בְּכָרִי אֵתָה כֹּזֵי וְרֵאשִׁית אוֹנֵי יָתֵר יִתֵר עֹז: (ד) פִּזוּז כַּמִּים אֲלֵהֶתוֹתֵר כִּי עֲלִית מִשִּׁבְכֵי אֲבִיךָ אִן זִלְזַלְתָּ יַצְעִי עֲלָה: פ

22. רש"י בראשית פרק מט פסוק ד (7) פזוז כמים – הפזוז והצלה אשך מהרת להלכות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך אל תוטר – אל תתרכזה לטוב כל היתרות הללו שזיו רלויות לך

23. מדרגת האדם תקון המידות עמוד נא כי בעת שהאדם מחליט בעצמו להתהלך דוקא בדרך שהתורה תנחה אותו, והגם שהדמיונות קמים עליו להפילו ולהפחידו כבר גילתה לנו המציאות כי "כל הבורח מן הגדולה הגדולה מחזרת אחריו". ורק בעת שהאדם עומד על שלו, **ולא רוצה להמתין עד שתבוא אליו הגדולה ממילא, ודוחק את השעה**, אז הקרניים האלה עושים להם יער למפריע, ומצא כי יש יער לפניו וסובך את קרניו באילניו.

תשובה שלמה – תיקון המידה הפגומה

24. בראשית פרק נ (טז) וַיֹּאמְרוּ אֲנִי־יוֹסֵף כִּי־מָת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יֵשִׁיב לָנוּ אֵת כְּלֵה־רָעָה אֲשֶׁר זָמַלְנוּ אֹתוֹ: (טז) וַיֹּצִיאוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אֲבִיךָ צִוָּה לָפָנַי מוֹתוֹ לֵאמֹר:

12-13 – פנחס בן אלעזר בן אהרון הכהן קם מתוך העדה לוקח רומח בידו והורג את זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני. שואל ר' חיים שמואלביץ, לשם מה היה צריך לייחס את פנחס לאהרון, אלא לומר לך שעל אף שבהסתכלות חיצונית נראה שמעשה הנקמה של פנחס בזמרי נבע ממידת אכזריות, אין הדברים כן אלא מעשה זה נבע מאהבה גדולה ורק משום כך יכול היה פנחס לנקום בזמרי. הייחוס לאהרון מלמדנו שהמידות שיש באהרון "אוהב שלום ורודף שלום" הן אלו המידות שפיעמו בפנחס והביאו אותו לעשות את מעשה הנקמה שכל כולו היה נקמה לכבוד ה'.

סיכום:

1-2- יעקב, מברך את בניו לפני מותו. הא"ע סובר שהברכות כלל לא נכתבו בתורה ומה שנכתב, אלו אינן ברכות שהרי ראובן שמעון ולוי לא מתברכים. אולם הא"ע מציין שיש חולקים וסוברים שגם ראובן שמעון ולוי התברכו ויש לעיין מהי ברכתם.

14-15 – עם ישראל מבקש משמואל הנביא שימליך עליהם מלך. שמואל נענה לבקשת העם ושואל נבחר להנהיג את העם. שואל, מתוך ענווה גדולה נחבא אל הכלים ולא רוצה לקבל את התפקיד. בסופו של דבר שואל מומלך ובסיום ההמלכה, כשהעם מתפזר ללכת לביתו, יוצאים בני בליעל ומבזים את שואל המלך. שואל מחמת ענוותנותו הגדולה לא מתייחס - "ויהי כמחריש". חז"ל מבקרים את שואל על התנהלותו וקובעים "מפני מה נענש שואל ואיבד את המלוכה? מפני שמחל על כבודו!

3-5 – שמעון ולוי יש בהם שתי מידות – עזות וקשיות עורף. מידות אלו, כמו כל שאר המידות, יכולות להיות מנותבות לאפיקים חיוביים וח"ו להפך. כאשר שמעון ולוי נמצאים יחד, מידות אלו באות לידי ביטוי בצורה שלילית. אך כאשר מידות העזות וקשיות העורף יתחלקו במינון נכון לכל עם ישראל, הם יקבלו ביטוי חיובי במציאות. חכמים ציוונו "הוי עז כנמר", כלומר, יש להשתמש במידת העזות לעבודת ה' וכן קשיות העורף חשובה היא כדי לעמוד על עקרונות הדת ולא ח"ו להיות מושפעים מקולות זרים.

לכאורה יש לתמוה, הרי חז"ל לימדונו "כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו" ואם כן מדוע נענש שואל. אלא שעל האדם לדעת היכן נכון להוציא את מידת הענווה אל הפועל והיכן נכון לא לתת לה ביטוי. כאדם פרטי ודאי שנכון "להיות כמחריש" אבל כמלך יש לדעת שהפגיעה איננה פגיעה אישית, אלא פגיעה בעם ישראל כולו. במקום של פגיעה בעם אסור לנפנף במידת הענווה ומי שמנפנף בה מראה שאין מידה זו משמשת ככלי לביטויי שכלי אלא ככלי לביטויי רגשי ובאופן זה לא ניתן למלוך.

יעקב מברך את שני בניו "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל". במקום שכוחות אלו יהיו מרוכזים במינון גבוהה אצל שניים מהבנים, יש לקחת את הכוחות האלו ולהנחילם לכל עם ישראל במינון מדויק. שמעון מקבל תפקיד חשוב מאד – מלמדי תינוקות, ילד צריך להתחנך על עזות דקדושה, ילד חייב שלמחנך שלו יהיה עמוד שידרה חזק, ילד צריך מחנך שיוודע לעמוד על עקרונות הדת ולא נע ונד לפי מזג האויר.

על פי מקורות אלו ניתן לומר שיש אפשרות להשתמש במידות ככלי לפורקן רגשות, באופן זה הופעת המידות במציאות תהיה שלילית ויש אפשרות להשתמש במידות ככלי לביטויי השכל, באופן זה הופעת המידות במציאות תהיה חיובית.

שבת לוי זכו להיות מורי הוראה לרבים. מורי הוראה חייבים להיות עזים ובעלי עקרונות ואת המידות האלו הם ינחילו לכלל. נמצא שגם שמעון וגם לוי מקבלים יכולת חיובית לבטא את עצמם וגם מנחילים מידות אלו לכלל ישראל

16-17 - ר' שמעון בן שטח לא רצה לעלות על כסא הרבנות אך לאחר שכבר העלוהו, אמר, שכל מי שיריד אותו משם הוא ישפוך עליו קומקום של חמין. ראייתו של ר' שמעון בן שטח משאול המלך. כאשר אמרו לשאול לעלות למלכות הלך שואל ונחבא אל הכלים ובשעה שאמרו לו לרדת מהמלכות היה מחזר אחרי דוד להרגו. רק כאשר מידת הענווה כפופה לשכל וכל מטרתה להופיע את השכל במציאות, יכול האדם לדעת מתי נכון להיות נחבא אל הכלים ומתי נכון לא להיות נחבא אל הכלים, מתי נכון לעלות לגדולה ומתי נכון לרדת ממנה, אך כאשר מידת הענווה היא כלי לביטויי רגשי, בנפשו של האדם נוצר בלבול גדול והשימוש במידה זו לא מופיע במציאות בצורה נכונה.

6-7 – דוגמא נוספת למידה שיכולה להיות כלי להתעלות ומאידיך כלי מהרס, מידת הקנאה. חז"ל אומרים ש"הקנאה" היא אחת משלוש דברים שמוציאים את האדם מן העולם ומאידיך על הקנאה נאמר "קנאת סופרים תרבה חכמה". וכפי שמבאר רבנו יונה שבקנאה יש דרך רעה ודרך טובה ועל האדם מוטלת החובה לנתב את המידה לאפיקים חיוביים.

הסבא מנובהרדוק מסביר בעמקות גדולה מהיכן נובע שימוש לא נכון במידות. המציאות כלל לא מפריעה לאדם, ולא מונעת אותו מלהשיג כל אשר יחפוץ. כל מה שרואה האדם בעיניו שלו כדבר מפריע הרי זה רק מחמת הדמיון. הגורם לדמיונות האלו, הם מידותיו של האדם כאשר הם מנותקות מהדעת. אך אם יהיה חזק לעמוד על החלטתו שבאה מכוח הדעת יהיה נוכח לדעת שאין דובים ואין יער. לדוגמא, "כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו" – פעמים שאדם מפחד שהוא יהיה בלתי רצוי לאנשים הסובבים אותו.

בשיעור זה ננסה לברר איך פועל מנגנון המידות אצל האדם. ומהם הסכנות האורבות לנו בדרך.

8-11 – אברהם אבינו מצייד את הגר וישמעאל בלחם וחמת מים ומשלח אותם מביתו. רש"י מציין שאברהם לא מצייד את ישמעאל בכסף ובזהב משום ששנא אותו על שיצא לתרבות רעה. מאידך בסיפור העקדה אנו רואים שכאשר הקב"ה מצווה את אברהם לקחת את בנו, אברהם אבינו לא יודע על איזה בן מדובר. אומר הקב"ה לאברהם: "את בנך יחידך" ואברהם עונה: "שניהם יחידים לאימם" הוסיף הקב"ה למקד את אברהם ואמר: "אשר אהבת" אברהם עונה: "לזה אני אוהב ולזה אני אוהב" ראה הקב"ה שאין ברירה ואמר "את יצחק!". ממקור זה אנו רואים שאברהם אהב את ישמעאל ואם כן, כיצד כתב רש"י ששנא אותו. ר' חיים שמואלביץ מבאר, שכאשר מידת השנאה נובעת מחמת פגם אצל האדם אזי באמת יש סתירה, משום שכשיש שנאה אין מקום לאהבה, אך כאשר השנאה נובעת מחמת מידותיו הטבות של האדם אין כלל סתירה ואהבה ושנאה "משמשים בערבוביה", ויתכן, שבעת ובעונה אחת מחד תהיה לאברהם אהבה גדולה לישמעאל על עצם היותו בנו, ומאידיך תהיה לו שנאה גדולה על שיצא לתרבות רעה.

כעס ושנאה מתחילים לפעם בו ובעקבותיהם באים לכלוכים אזי שהרצון לקבל את התפקיד מונע ממקום שלילי.

אדם מקים מוסד תורני כדי להרביץ תורה בילדי ישראל. המוסד מצליח ופּתאום לאחר שנה במקביל למוסד הקיים מקימים מוסד נוסף מקימים מוסד נוסף. שתי המוסדות פונים לאותו סגנון של בחורים. אם מקים המוסד הראשון מרגיש רע שעוד מוסד קם לידי, עליו לדעת שהיצר הרע עבר מפתח כשר לפתח טרף ואם מרגיש שמחה שיש עוד תוספת תורה וקדושה אזי ידע שכל מגמתו טהורה וקדושה!

19 – הגב' רחל ארבוס כתבה ספר נפלא בשם (קורות בתינו). ספר זה עוסק בחינוך ילדים (מומלץ מאד!) ובין השאר יש שם תובנות יפות על החיים. אחת התובנות היא הנושא שבו התעסקנו היום. יש אדם שמידת השאפתנות שלו גדולה מאד. הפתח הכשר אצל אדם כזה היא ההסתכלות על תוצאת המעשה והתועלת שלו לכלל האוכלוסייה. אם זה היה מתחיל ונגמר שם זה היה מצויין, אבל מהר מאד עקרון "התועלת" יכול להפוך לאמצעי למימוש השאפתנות ופעמים כדי לממש את השאפתנות צריך לרמוס אנשים בדרך. כיצד ידע אדם אם הוא נשאר בעקרון התועלת הזך והטהור או שמא הוא רק משתמש בו כאמצעי להוצאת השאפתנות אל הפועל? התשובה היא בהרגשה! אם הוא מרגיש שהוא נהיה גס לסביבה, אם הוא מרגיש שיש לו חשש מאנשים אחרים שיתפסו את מקומו, זהו סימן מובהק לכך שסטה מהדרך הישרה. מאידך יש אדם שחושש ללכת על מהלכים גדולים בטענה שעוד לא הגיע הזמן, בטענה שהמהלך יכול להביא יותר נזק מתועלת. אדם כזה פעמים רבות יתרץ את חוסר עשייתו בכך שהוא קנה את מידת הזהירות. יתכן שבאמת יש כאן זהירות, אבל יתכן שמהר מאד הזהירות הפכה לפחד וחשש שמא לא יצליח. מי שמאד סובל מהחולה הרעה הזו אלו הפרפקציוניסטים. היצר נכנס דרך מידת הזהירות וממשיך דרך הפחד להיכשל. ושוב נשאל איך ידע האדם להבחין ושוב נענה שיתבונן מה הוא מרגיש, אם מרגיש חסר ערך ועצוב מיד ידע שסטה מן הדרך ואין כאן לא זהירות ולא 'בתיך', אלא סתם פחד מכשלון....

הכנעה – תנאי לשימוש נכון במידות

20 - הרב זצ"ל בשמונה קבצים פוסק בצורה נחרצת "בלא הכנעה לא יעמוד אדם בפני נטיותיו רעות". הרגשת השמחה אינה אינדיקציה מספיקה, כדי לראות אם אנו בדרך ישרה או ח"ו בדרך עקומה. לפני השמחה נדרשת הכנעה. התורה היא מקור שלמות הקדושה והטוב ואם אדם לא מכניע עצמו למקור הטוב, בהכרח שהוא אינו הולך בדרך ישרה. "יצר לב האדם רע מנעוריו", לאדם יש נטייה אל הרע, כדי לשבר נטייה זו חייבים להתבטל אל מקור הטוב. כאשר אדם פועל מתוך מידותיו עליו לבחון אם אינו סוטה מדרך התורה.

21-23- אחד המעכבים הגדולים של ההכנעה היא הבהילות. הכנעה דורשת לעצור ולהתבונן, לעצור ולבדוק אם חוקי התורה לא נרמסים. פעמים רבות אין האדם רוצה לעבור על חוקי התורה, אבל הבהילות גורמת לכך שלא נתבונן ופּתאום למפרע אנו מגלים שהתנהלותנו לא היתה תקינה.

מחמת דמיון זה עושה האדם ככל שביכולתו כדי להיות מכובד בעיני הסביבה ובמקום להיות מכובד הוא נמצא מבוזה, ולהפך, אדם שכלל לא מִפחד מאיך תסתכל עליו החברה, הכבוד מחזר אחריו. נמצא שאותו אחד שכל דמיונו היה החשש מביזיון ופעל בכל כוחו למנוע עצמו מהביזיון, הביא על עצמו את הביזיון. ואילו אותו אחד שכלל לא התעסק באיך מסתכלים עליו וכמה מעריכים אותו נמצא מוערך מאד בעיני הסביבה. הערכה זו באה אליו מחמת שלא פעל כלום כדי להשיגה.

מקור הדמיונות אינו בשכל ומי שפועל מתוך הדמיונות פוגם במידותיו עד שמידותיו הופכים לו לרועץ. לעומת זאת מי שפועל מתוך דעת, מידותיו הם כלי מדהים לביטוי הדעת.

השמחה – מדד לשימוש נכון במידות

18 – לכאורה לאחר שהבנו כיצד המנגנון עובד אפשר לקחת כוס קפה ולהיות רגועים שמהיום נהיה מושלמים.... אך כולנו יודעים שלא כך הם הדברים ובכל רגע האדם נתון במלחמה תמידית פנים ואחור, אם כן, כיצד יתכן שלאחר שמבין האדם שהדמיונות פוגעים בו ומביאים אותו בדיוק למצב ממנו הוא חשש, עדין האדם "מרשה לעצמו" לדמיין ולפעול "לאור" הדמיונות שלו.

הסבא מנבוהרדוק בספרו הנפלא "מדרגת האדם" מסביר כיצד זה עובד.

יצר הרע אולי כסיל, אבל מסתבר שאנחנו יותר כסלים ממנו. היצר יודע שאם יבוא וינסה לגרור אותנו בבת אחת לעשות איסור הוא עלול להיכשל, לכן הוא לא מנסה לפתוח פתח אסור. היצר תמיד מנסה לפתוח פתח כשר ודרך פתח זה הוא כבר יביא אותנו לאיסור.

קין התעורר להביא קרבן לה', אך את הקרבן הוא לא הביא מהסחורה הטובה. הבל רואה את קין ומביא גם כן קרבן לה', אך בשונה מקין, הבל מביא מבכורות צאנו. ה' שעה למנחתו של הבל ואל קין ואל מנחתו לא שעה. קין מיד נופל על פניו, נפילת פנים זו של קין אינה באה מקנאה פסולה אלא מקנאת סופרים. נפילת הפנים של קין באה מחמת שהבין שמדרגתו באהבת ה' קטנה ביחס למדרגתו של הבל. לא קנאה שלילית גרמה לנפילת הפנים אלא הרגשת החסרון בעבודת ה'. עכשיו ברגע שנפתח פתח כשר, דרכו של היצר סלולה, ברגע אחד ממיר היצר את הקנאה החיובית של "קנאת סופרים" בקנאה שלילית שהיא הקנאה במדרגתו של הבל, מהר מאד אנו רואים איך הקנאה הזו מפעפעת בקין עד שאינו מסוגל להכיל כלל את מציאותו של הבל והורג אותו.

ההסבר של הסבא מנבוהרדוק מדהים, אבל כמה שהוא מדהים לכאורה הוא גם מייאש. כיצד ניתן לעצור ולאבחן מתי מגיע השלב שבו היצר מסיט אותנו מהפתח הכשר לפתח הטרף. אלא שהסבא נתן תשובה גם לשאלה זו. כל זמן שהאדם נמצא בכיוון חיובי, בכיוון של התעלות הוא ירגיש שמחה בעבודה, אך ברגע שאת רגש השמחה יחליף רגש של כעס, עצבות, חוסר שלווה, ידע האדם שעכשיו היצר מסיט אותו ועליו לעמוד כחומה בצורה לבל יפול ברוחו.

אדם מנסה לקבל משרה ציבורית. יש מכרז וכמה אנשים הציגו מועמדות. ידע האדם, כל זמן שהוא פועל בישירות, לא מלכלך על שאר המועמדים והולך לישון שלו על מיטתו הרי שרצונו לקבל את הפקיד בא ממקום טהור. אך אם ח"ו, תחושות של

בסעודה. במקרה השני כל מה שרצה יוסף לעשות הוא להודות לה' ותו לא אך האחים שכנראה לא שמעו את הברכה כבר הפריחו דמיונות באויר על כך שיוסף שונא אותם ורוצה לנקום בהם.

27-30 – הפחד של האחים גורר אותם לומר ליוסף דברים בשם יעקב שכלל לא נאמרו - "אביך ציוה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחסאתם..." יוסף מזהה את חששם של האחים ואומר להם "אל תיראו כי התחת אלוקים אני" ומיד מוסיף עוד משפט "אתם חשבתם עלי רעה". למה מתכוון יוסף במשפט זה, האם על המכירה? לפי חלק מהפרושים כן, אבל התרגום יונתן סובר שמשפט זה מוסב על המחשבות שעברו לאחים בראש לאחר מות אביהם. במילים אחרות יוסף מוכיח את האחים ואומר להם שום דבר לא השתנה! כשאבא היה בחיים חשדתם בי שאני אדם רע שרוצה להרע לכם וגם עכשיו אתם נותנים לפחד השלילי להנחות אתכם וחושדים בי שוב שאני אדם רע שרק רוצה לנקום בכם. מתי תבינו שמה שמעניין אותי זה רק דבר אחד "האלוקים חשבה לטובה!" אתם כלל לא מעסיקים אותי, לא היה לי עליכם כלום, אין לי עליכם כלום וגם לא יהיה לי עליכם כלום!!!

רבנו בחיי עומד על כך שלא מצאנו באף מקום שיוסף אומר לאחים שהוא סולח להם, משום כך עוון המכירה לא תוקן "ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות". הסבא מנובהרדוק מבאר שמחילת יוסף באה משום שיוסף מזהה שהמידה של הפחד והחשד לא סר מהם. נכון שהאחים לא יחזרו למכור את יוסף וודאי שהם מתחרטים על מה שעשו, הבינו שטעו ולא היו צריכים למכור, אבל תיקון חיצוני אינו מספיק, כדי לעשות תשובה שלמה צריך לתקן את המידה שהובילה את האדם לעשיית המעשה הרע וללא תיקון המידה אין התשובה שלמה והנפילה הבאה היא רק שאלה של זמן....

חברים יקרים!

כל חיינו אנו מונעים מהמידות. אין מידות רעות וטובות, כל מידה יכולה להיות טובה ובלבד שנשתמש בה בדרך נכונה. לעולם לא ניתן למידות להיות כלי לפורקן הרגשות אלא אך ורק ביטוי לדעת הטהורה. כדי להגיע לדעת טהורה עלינו להכניע עצמנו לתורתנו הקדושה. נדע לאבחן שאנו בדרך ישרה רק כאשר יתקיימו שני תנאים: שמחה והכנעה. מתוך הסתכלות זו נוכל לבוא לתקן את מידותנו בשורש וכך נזכה לתשובה שלמה מעומק הלב!!!

שבת שלום ומבורך!!!

ראובן גם הוא מתברך מיעקב – "פחז כמים אל תותר" – הפחז והבהלה הביאו אותך לכעס שהביא אותך לבלבל את יצועי יעקב. בעקבות בהלה זו הפסדת את הכהונה והמלכות! ברכה גדולה ברך יעקב את בנו ראובן – לא להיות נבהל, נחפז. אין יכולת להיות נכנע ונבהל יחד, ההכנעה דורשת התבוננות והבהילות היא הגורמת הראשית לכך שאדם לא מתבונן. הסבא מנובהרדוק מבאר שכאשר אדם מחליט שהתורה היא המנחה אותו, כל הדמיונות שקמים עליו להפילו ולהפחידו נופלים. לדוגמא, אדם שדמיון של כבוד עולה לו לראש, אם יכניע עצמו ויתבונן מיד ייזכר במאמר חז"ל "כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו" וידע שהרדיפה אחר הכבוד לא תועיל לו מאומה, ויותר מזה, היא רק תזיק. ולעומת זאת, כאשר האדם בהול ואינו רוצה להמתין, מאמר חז"ל ישכח ממנו ודמיונותיו יורידו אותו לשאול תחתיות.

שאלו המלך היה ענו גדול, גם לאחר שעלה למלוכה המשיך להיות ענו. יתכן מאד שגם לאחר שביזו אותו, לא הרגיש כלל פגיעה מחמת ענוותנותו ואפילו יתכן ששמחה גדולה עטפה אותו על שמצליח לא להתרגש. אך מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול! ואין להשתמש בענווה כאשר פוגעים במלך. בדיוק כשם שעשה דוד לפני מותו וציווה להיפרע משמעו בן גרא על שביזה אותו, על אף ששמעי היה רבו של שלמה, כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ויש למצות את העונש עם המבזים.

אברך דבק במידת השקדנות ושם לו ליעד להתגדל בתורה. אך כדי להתגדל בתורה בשקט, צריך לדאוג שהרחיים על הצוואר לא יהיו כבדות מידי, מעגלים פה ושם פניות, מעלימים מס, נרשמים בכמה כוללים והכל מסתדר. יושב האברך מלא בשמחה שיכול להנות משתי שולחנות. לא ולא! כדי ללכת בדרך ישרה דרושה הכנעה וההכנעה משמעותה לא לגזול!

יש אנשים שהם אלופים במידת חסד, כל מי שרק יפנה ויבקש עזרה מיד יעזרו לו ללא שום היסוס. החסד מביא להם הרבה שמחה בחיים. יושב בחור באוניברסיטה וניגשת אליו בחורה ומבקשת עזרה בלימודים, רק ללמוד יחד למבחן, למידה יחד יכולה להיות מאד נעימה, אבל התורה אומרת לא! התרחק מנשים מאד מאד! גבר לומד עם גברים ובחורה לומדת עם נשים. אם נעצור ולא נבהל להיות נחפזים נדע לעצור בזמן, נדע מתי לתת לחסד לשפוע ומתי לעצור ולומר עכשיו לא!

תשובה שלמה – תיקון המידה הפגומה

24-26 - "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו". והמדרש והפרשנים תמהים מה ראו אחי יוסף, שגרם להם לחשוב שיוסף ינקום בהם. שני מקרים גרמו לכך: 1. כל זמן שיעקב היה חי, היה יוסף מזמין את כל אחיו לסעוד עמו ומשמת יעקב פסק מלהזמין. 2. כאשר חזרו האחים מלקבור את יעקב, יוסף הולך אל הבור שהשליכו אותו ומברך "ברוך שעשה לי נס במקום הזה".

שני מיקרים אלו גרמו לאחי יוסף לחשוד ביוסף שהנקמה קרבה לבוא. אך בשני המקרים פרשנות לא נכונה של האחים היא הגורמת לפחד. הסיבה שיוסף לא מזמין את האחים לסעודה, משום שכל זמן שהיה יעקב חי היה מושיב יוסף את אביו בראש השולחן, אך עתה שיעקב נפטר חייב יוסף לשבת בראש ואיך ישב בראש כשהודה המלך וראובן הבכור נמצאים גם הם

